

בבא קמא סוגיה ב (דף ב ע"א – ע"ב): אבות ותולדות בניזקין

הגמרא בבא קמא ב ע"א – ע"ב שואלת "תולדותיהן כיוצא בהן או לא וכו'", כלומר האם הדין של אבות הנזיקין (הקרן, השן, הרגל, הבור והאש) יחול באותה צורה על התולדות שלהם (למשל בתולדה של קרן, שעניינה הוא "כוונתו להזיק", יש לנו בהמה שאכלה כובע – שזה לא שן, כי הרי היא לא נהנית מהאכילה, אלא היא מתכוונת להזיק = קרן). אנו ננסה להבין למה בכלל צריכה להישאל שאלה זו.

גמרא ב ע"א – ע"ב

מדקתני אבות - מכלל דאיכא תולדות, תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן? גבי שבת תנן: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת; אבות - מכלל דאיכא תולדות, תולדותיהן כיוצא בהן, לא שנא אב - חטאת, ולא שנא תולדה - חטאת, לא שנא אב - סקילה, ולא שנא תולדה - סקילה. ומאי איכא בין אב לתולדה? נפקא מינה, דאילו עביד שתי אבות בהדי הדדי, אי נמי שתי תולדות בהדי הדדי - מחייב אכל חדא וחדא, ואילו עביד אב ותולדה דידיה - לא מחייב אלא חדא. ולרבי אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב, אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי לה תולדה? הך דהוה במשכן חשיבא - קרי ליה אב, הך דלא הוה במשכן חשיבא - קרי לה תולדה. גבי טומאות תנן, אבות הטומאות (וש"י: וטמא מת - מי שנגע במת הוי אב הטומאה דמת עצמו אבי אבות הטומאה הוא והנוגע בו הוי אב הטומאה ומטמא אדם וכלים דהא כתיב כל אשר יגע בו הטמא יטמא וגו' והאי קרא בטמא מת כתיב ומשמע דמטמא אדם דהא כתיב והנפש הנוגעת וגו'): השרץ, והשכבת זרע, וטמא מת; תולדותיהן לאו כיוצא בהן, דאילו אב מטמא אדם וכלים, ואילו תולדות - אוכלין ומשקין מטמא, אדם וכלים לא מטמא. הכא מאי? (וש"י: הכא מאי - תולדות דשבת הוי כאבות תולדות דטומאה לא הוי כאבות והכא תולדות דנזקין מאי מי אמרינן תולדות כיוצא בהן לא שנא אב לא שנא תולדה אם הזיק משלם או דלמא לא). אמר רב פפא: יש מהן כיוצא בהן, ויש מהן לאו כיוצא בהן.

א. נעיין בדברי הרי"ף (א ע"א ברי"ף) ונעזר בדברי הנימוקי יוסף שם:

רי"ף בבא קמא דף א עמוד א

ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים ולא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק הצד השווה שבהן שדרכן להזיק וממונך ושמירתן עליך וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ: גמי מדקתני אבות מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן כיוצא בהן או לא פירוש כיון דקיי"ל דנזק שלם ממונא הוא וחצי נזק קנסא הוא ומועד שהזיק משלם נזק שלם מן העליה ותם משלם חצי נזק מגופו בעינן למידע הני תולדות דהני אבות אי כיוצא בהן נינהו דכל מועד מינייהו תולדה דיליה כוותיה ומשלם נ"ש מן העלייה ותם תולדה דיליה כוותיה ומשלם חצי נזק מגופו או דלמא תולדותיהן לאו כיוצא בהן [דף ג' ע"ב] ואסיקנא דכולהו תולדותיהן כיוצא בהן בר מתולדה דרגל ומאי ניהו חצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דלא משלם אלא חצי נזק ואמאי קרו לה תולדה דרגל דמשלם מן העליה ולפוטרה ברה"ר [דף ט"ז ע"ב] ומאי עלייה מעולה שבנכסיו כדתנן הניזקין [גיטין מ"ט ע"ב] שמין להן בעדית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית:

נימוקי יוסף בבא קמא דף א עמוד א

גמי' תולדותיהן כיוצא בהן. כיון דקיי"ל דנזק שלם ממונא הוא וחצי נזק קנסא ומועד שהזיק משלם נזק שלם מן העלייה ותם שהזיק משלם חצי נזק מגופו בעינן למידע תולדות דהני אבות אי כיוצא בהן נינהו דכל מועד מינייהו תולדה דידיה כוותיה ומשלם נזק שלם מן העלייה ותם שהזיק משלם חצי נזק מגופו ותולדה דידיה נמי כוותיה ואסיקנא דכולהו תולדות כיוצא בהן דאבות נינהו ודינן שוה לגמרי בר מתולדה דרגל בחצי נזק צרורות שהיתה מהלכת והתיזה צרורות ברגליה ושיברה כלים דקיימא לן הלכה למשה מסיני דממונא הוא ולא קנסא ואף על גב דפלגא נזקא של נגיחה קנסא הוי כדאמרינן לקמן (סי' כ') האי פלגא נזקא ממונא הוא ולא תולדה דקרן היא אלא דרגל דמכח הרגל אתיא:

1) *למה לפי הרי"ף האמרא שאמרת "תולדותיהן כיוצא בהן או לא וכו"?*

נעיין בפשט הגמרא שלנו שמשווה נזיקין לשבת או טומאה:

2) *האט הדבריט נרא'ט כדברי הרי"ף? הסבר.*

ב. כדי להסביר את העניין נעיין ברא"ש בתחילת פירושו על מסכתנו:

[דף ב ע"א] ארבעה אבות נזיקין (הן) השור והבור והמבעה וההבער לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים ולא הרי אלו שדרכן לילך ולהזיק כהרי בור שאין דרכו לילך ולהזיק הצד השוה שבהן שדרכן להזיק וממונך ושמירתן עליך וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ: גמי' מדקתני אבות מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן כיוצא בהן או לא. כתב רב אלפס כיון דקיימא לן דנזק שלם ממונא הוא וחצי נזק קנסא ומועד שהזיק משלם נזק שלם מן העלייה ותם שהזיק משלם חצי נזק ומגופו בעינן למידע תולדות דהני אבות אי כיוצא בהן נינהו דכל מועד מינייהו תולדה דידיה כוותיה דמשלם נזק שלם מן העלייה ותם שהזיק תולדה דידיה כוותיה דמשלם חצי נזק מגופו או דלמא תולדותיהן לאו כיוצא בהן. היה נראה לו לרבינו יצחק שאם לא מצינו חילוק בתשלומי נזקין לא היה הספר מסתפק. דמהיכא תיתי לן לחלק ביניהו כיון דידעינא מסברא כל תולדות האבות כיון שדומים להן בכל צד למה נחלק בתשלומיהן אלא כיון דחזינא קצת חילוק בתשלומי נזקין בין תם למועד ואף על גב דתרווייהו אבות נינהו העלה על לבו לפשפש ולידע אם התולדות כיוצא באבות.

3) *איך הוא מסביר את הרי"ף?*

ג. עכשיו נחזור לרש"י ב ע"ב, ד"ה "הכא מאי":

4) *האט הוא פירש כך?*

ד. ננסה להבין יותר טוב את דברי הרא"ש והרי"ף ונעיין בדברי הנחלת דוד בתחילת פירושו.

על ב"ק:

שם בגמ' תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן גבי שבת כו' גבי טומאה כו' הכא מאי. עיין ברי"ף דכתב כיון דמצינו חילוק בתשלומין לעניין תם ומועד לכך נסתפק לו. ועיין ברא"ש דביאר דבריו דאם לא מצינו חילוק בתשלומי נזקין לא היה מסתפק הגמ' דמהיכא תיתי לחלק ביניהם כיון שדומים להן בכל צד. ולכאורה אינו מובן דמשמעות הגמ' דעיקר האיבעיא הוא משום דגבי שבת הוא כיוצא בהן וגבי טומאה לאו כיוצא בהן ולכך קמיבעיא ליה הכא מאי וכמו שפירש רש"י להדיא כן ונראה לומר דסברת הרא"ש דזה אינו נכנס בגדר הספק אי לדמויי לשבת או לטומאה דוודאי דדמיין הנך תולדות טפי לתולדות דשבת דהא תולדות דשבת מיקרי תולדות משום דמדמינן להו מכל צד להנך דהוו במשכן וה"נ תולדות דנזיקין כוותייהו מה שאין כן תולדות דטומאה דלא משום דמדמינן להו מיקרי תולדות דהא גם התולדות מפורשין בקרא רק משום דהם נמשכות מן האב דהאב הוא המולידן דמחמת שנגעו בו קבלו טומאה ואם כן וודאי דלא דמיין להו תולדות דנזיקין לכך פירש הרא"ש דזהו כוונת הרי"ף דעיקר האיבעיא היה משום דמצינו חילוק בתשלומי נזקין וכו'. ועדיין צריך ישוב דא"כ למאי קמייתי הגמ' כלל הכא הך דשבת וטומאה כיון דהספק לא תליא בזה כלל וצריך לומר דהא דמייתי הגמ' שבת וטומאה הוא להורות דשם תולדה שייך בין אם הן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן דלא נימא אם היא כיוצא בהן אין שייך לקרותה תולדה או אפשר הוי אמינא בהיפוך אם היא לאו כיוצא בהן איך שייך לקרותה תולדה רק דמלתא אחריתי היא לגמרי לכך קמייתי משבת וטומאה דשם תולדה שייך בין כך ובין כך ולכך קמיבעי ליה הכא אי כיוצא בהן א"ל כיו"ב אבל עיקר הספק אינו אי לדמויי לשבת או לטומאה דבהא ליכא לאיסתפוקי כלל וכדכתיבנא רק דהספק הוא בלא"ה משום דמצינו חילוק בתשלומי נזקין וכמ"ש הרי"ף.

5) א'ק הוא מסמך את דברי הרא"ש והרי"ף?

ה. נסיים עם דברי הפני יהושע ב ע"א על הגמרא בד"ה "מדקתני אבות וכו'" ושם באמצע דבריו

מ"כוונת הש"ס לא לעניין וכו':

דכוונת הש"ס לאו לענין הדין עדיין אלא היא גופיה מיבעי ליה שדקדק מלשון המשנה אבות מכלל דאיכא איזה תולדות וקא מיבעיא ליה איזה תולדות יש לנו להביא אם התולדות שהם שווים לאבות מצד המעלה ואם כן בוודאי נאמר שהם כיוצא בהם לדינא כמ"ש הרי"ף והרא"ש וכן הוא בגמרא בהדיא דקאמר מ"ש קרן דכוונתו להזיק תולדה נמי וכן בכולהו או נאמר תולדותיהם לאו כיוצא בהן לפי שאין לנו להביא שום תולדה השוה להם מצד המעלה אלא פחותים מהם וא"כ גם לענין דינא לא יהיה כיוצא מאבות. ע"ז שייך שפיר גבי שבת תנן פי' ששם כיוונו לתולדות השוה מצד המעלה לכך הם כיוצא בהם לכלל האבות וגבי טומאה כיוונו לתולדות שאינם שווים מצד המעלה אלא פחותים מהם דמכח האבות קאתי לכן אין דינם כיוצא בהם הכא מאי אם יש להם תולדות השווים להם או פחותים מהם וכו' כנ"ל ברור בסוגיית הש"ס. ועפ"ז מיושב מה שמקשין העולם דנפשוט ממתני' דתולדותיהם כיוצא בהן דאלת"ה למה הוצרך המשנה לפרש לא הרי דכדי שלא תקשה לכתוב חדא ונילף אידך ור"ל שאם לא יכתוב בתורה להדיא יהיה אותו דבר תולדה כמו שפירש"י וא"כ לא תהיה כיוצא בו אבל לפי מ"ש א"ש דלעולם נאמר תולדותיהן לא כיוצא בהם והיינו לפי שאינם שווים מצד מעלה כמו אבות וא"כ היא גופיה הוצרך המשנה לפרש לומר לא הרי שהאבות אינם שווים א' לחבירו מצד מעלה שאם היו שוין תקשי נכתוב חדא

ונילף איך דאף שיהיה תולדה תהיה כיוצא בה לכך קאמר לא הרי שאינם שוים
והוצרכו לכתוב שלא יהיו תולדות דלאו כיוצא בהם ודו"ק ולפי' הרא"ש כ"ש
דלא קשיא מידי ודו"ק.

6) איך הוא מסביר את שא"ת הש"ס בצניין אבות ומלכות?

כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ... זוכה לבינה כיששכר, דכתיב: "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים
לדעת מה יעשה ישראל"

תשובות

- (1) משום שרואים חילוק בין מועד לתם נשאלת השאלה האם חילוק זה קיים גם בין אב לתולדה.
- (2) לא. משמע שמשום שבשבת תולדות כיוצא בהם ובטומאה לא, לכן ראוי לשאול גם בנזיקין.
- (3) אם לא היו מוצאים חילוק, לא הייתה ה"א לומר שהתולדות אינן כאבות.
- (4) לא. רש"י פירש שהה"א היא מצד דמיון לשבת או לטומאה. הדין בממון ולא במיתה.
- (5) היינו מדמים בודאי לשבת ולא לטומאה אילולי החילוק שמצאנו בדינים של קרן.
- (6) השאלה היא האם התולדות דומות לאבות בחשיבותן, ואם כן ברור שהן כמו בשבת דומות בדין, או שמא הן שונות בחשיבותן ולכן הם כמו טומאה שהן שונות בדין.